

Troje, Stad, Homerus en Turkije

Trojes geografie lokt de geschiedenis uit

Vanwege de 400-jarige diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en Turkije organiseert het Allard Pierson Museum in Amsterdam *Troje. Stad, Homerus en Turkije*. Bij zo'n onderwerp ervaar je hoezeer aardrijkskunde en geschiedenis met elkaar verbonden zijn – al blijft dat in de tentoonstelling onderbelicht.

Over Troje zijn altijd boeiende verhalen te vertellen. De tentoonstelling *Troje. Stad, Homerus en Turkije* in het Allard Pierson, het archeologiemuseum van de Universiteit van Amsterdam, voegt er enkele aan toe. Bijvoorbeeld over hoe in de loop der eeuwen allerlei culturen zich Troje hebben toegeëigend. In 1453 beschouwde de Osmaanse sultan Mehmet II de Grote zijn verovering van Constantinopel als een mijlpaal in de strijd tussen Oost en West. Ook Atatürk noemde zijn overwinning in 1915 in de slag om Gallipoli in de Eerste Wereldoorlog op een westerse invasiemacht van Britten, Australiërs, Nieuw-Zeelanders en Fransen 'de wraak van Troje'.

Histoiregéo

Troje is een onderwerp dat je doet verlangen naar een geografiebeoefening waarbij het vak geschiedenis en aardrijkskunde onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De Franse traditie van de geïntegreerde *histoïregéo* komt hier goed tot z'n recht.

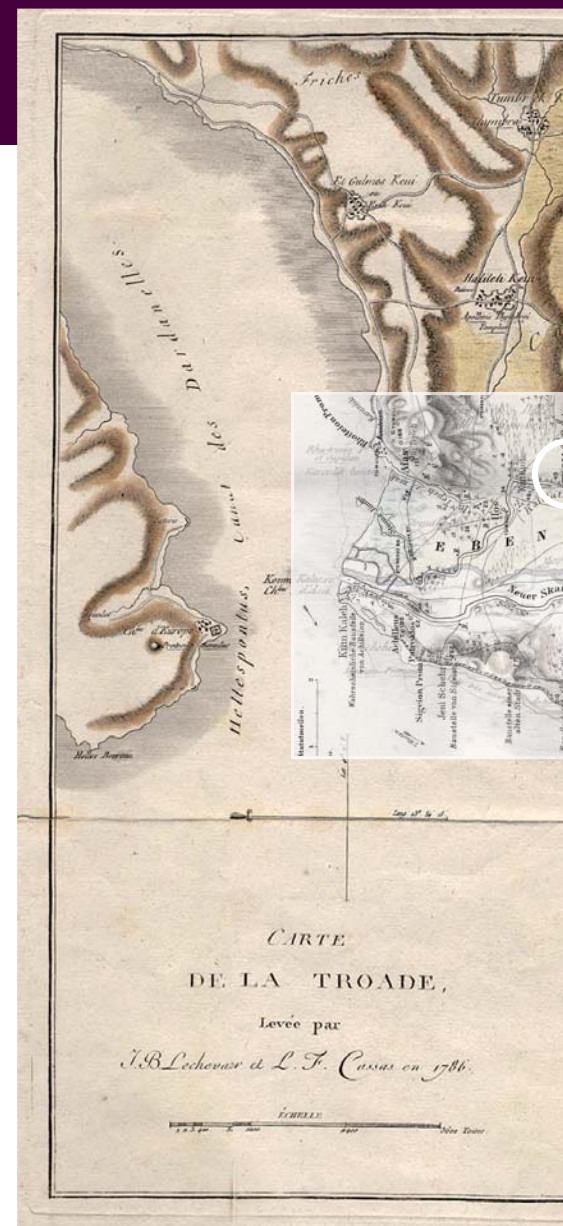
Allereerste de topografie, de *sité*. Troje ligt op de rand van een kalksteenplateau met 30 meter naar beneden de vlakte van de rivieren Skamander en Simoëis. De heuvel waarop de stad gebouwd is, heet Hisarlık. *Hisar* is Turks voor fort. De belangrijkste reden dat antieke voorouders hier 5000 jaar geleden een nederzetting stichtten, was strategisch: de stad liet zich hier gemakkelijk verdedigen. De ligging in de regio, de *situation*,

aan de monding van de Dardanellen, die de Egeïsche Zee verbinden met de Zwarte Zee, stelde de bewoners van Troje ook in staat de zuidelijke ingang van deze zeestraat te controleren: belangrijk voor de volken die op enig moment in de geschiedenis deze *Hellespont* domineerden.

Gelaagd

Troje heeft een bewoningsgeschiedenis van 5000 jaar en is in deze periode bedekt met een archeologische deklaag van 15 meter dik. Troje is een *tell*, een kunstmatige heuvel, die is ontstaan door de opstapeling van bouw materiaal dat destijds bestond uit blokken klei uit de vlakte, vermengd met stro. Hergebruik na een aardbeving of oorlog was niet aan de orde, want het materiaal verpulverde té gemakkelijk. Iedere keer als de stad door welke oorzaak dan ook verwoest werd, bouwden de nieuwe bewoners eeuw na eeuw, meter na meter, de nieuwe stad er gewoon weer boven op. Daarom is de archeologie van Troje een uiterst complex verhaal met tien hoofdbouwfases, genummerd I t/m X, die weer zijn

De Franse traditie van de geïntegreerde *histoïregéo* komt hier goed tot zijn recht

onderverdeeld in totaal vijftig subfasen.

De stad bestond uit twee delen. De bovenstad, een hoog ommuurde citadel, was niet groter dan de Dam in Amsterdam. De benedenstad strekte zich landinwaarts naar het oosten en zuiden uit.

Homerus en Schliemann

De uit Anatolië afkomstige dichter Homerus leefde in de 8^e eeuw voor Christus en in zijn dramatische epos *Ilias* verhaalt hij over de Trojaanse oorlog die vier eeuwen daarvoor woedde, circa 1200 voor Christus. Het was een strijd tussen een confederatie van Griekse indringers en een coalitie van Anatolische steden die de stad Troje verdedigden. Lang werd verondersteld dat de *Ilias* ontsproten was aan de fantasie van de dichter en dat Troje nooit echt had bestaan. Weliswaar beschrijft Homerus met redelijke topografische precisie de Trojaanse vlakte waar de veldslag plaatsvond, de Troas, maar sporen van de stad waren in de loop van de geschiedenis uitgewist.

Op zijn *Carte de la Trojade* (1786) situeerde Jean-Baptiste Lechevalier Troje op een heuvel helemaal achter in het dal van de riviervlakte. In werkelijkheid lag Troje veel verder naar de kust, zoals de inzet met kaartfragment van Heinrich Schliemann (1881) laat zien.

cirkel). De archeologische wereld in die tijd twijfelde onder andere omdat de afstand tot de zee wel érg groot was.

Uiteindelijk vond Schliemann 'zijn' Troje in 1873, en in zijn studie *Ilios, Stadt und land der Trojaner* uit 1881 situeerde hij Troje op de heuvel Hisarlik, veel westelijker dan Lechevalier, zoals de kaartinzet met cirkel hiernaast laat zien.

Tentoonstelling

In de tentoonstelling van het Allard Pierson vormt de mythevorming over Troje de rode draad en blijft de geografie op de achtergrond. *Troje, Homerus, Stad en Turkije* biedt vooral een kijkje in de keuken bij de collega's van het vak geschiedenis. Er zijn kopieën te zien van de beroemde schat van Priamus, de grote marmeren Zeuskop uit het archeologisch museum in Istanbul

en originele vondsten uit de achtereenvolgende opgravingen.

De samenstellers hebben er veel aan gedaan om de tentoonstelling voor leerlingen toegankelijk te maken. Bij conservator René van Beek (r.vanbeek@uva.nl) zijn uitvoerige lespakketten aan te vragen, met een heldere didactiek. Verder is het een genoegen rond te dwalen in het prachtig uitgevoerde tentoonstellingsboek. •

Troje. Stad, Homerus en Turkije, tentoonstelling in het Allard Pierson Museum, nog te zien tot 6 mei.

Bronnen

- Allard Pierson Museum 2012. *Troje, Stad, Homerus en Turkije*. Tentoonstellingsboek. Universiteit van Amsterdam.
- Aşkın, M. 2010. *Stadsgids Troje*. Istanbul.
- Lechevalier, J.B. 1796. *Carte DE LA TROADE*.
- Schliemann, H. 1881. *Ilios, Stadt und land der Trojaner*. Leipzig.
- Warner Brothers Pictures 2004. *Troy*, dvd.

Tot de Duits-Amerikaanse zakenman Heinrich Schliemann in 1874 in de heuvel Hisarlik dóórgroef en de beroemde schat van koning Priamus ontdekte: koperen, zilveren en gouden sier- en gebruiksvoorwerpen. Nóg belangrijker: hij legde negen woonlagen bloot waaruit hij concludeerde dat er al vanaf 3000 voor Christus mensen op deze plek hadden gewoond.

Veranderende topografie

Het landschap ten westen van Troje is in de loop van der tijd aanzienlijk veranderd. De zee reikte 5000 jaar geleden nog tot aan de voet van de Hisarlik. Door sedimentatie van rivierafzettingen ontstond een vruchtbare vlakte die in gebruik werd genomen door boeren. De laatste omzetting van moeras in bouwland was vijftig jaar geleden. Tegenwoordig liggen de ruïnes van Troje meer landinwaarts, 6 kilometer van de kust van de Egeïsche Zee en 4,5 kilometer van de Dardanellen. Ook in andere antieke steden aan de

Egeïsche kust doet zich dit verschijnsel voor. Zo kent Efese een 600 meter lange havenboulevard met vijftig straatlantaarns en fraaie colonnades die bijna ongemerkt de sedimentatievlakte van de rivier de Kaystros inloopt.

Lechevalier

Omdat Homerus in zijn *Ilios* de ligging van de Troas zo precies beschrijft, was het voor ontdekkingsreizigers een uitdaging de exacte locatie te vinden. Een van hen was Jean-Baptiste Lechevalier. Op de hierboven afgebeelde kaart uit 1786 lokaliseerde hij Troje op een heuvel achter in het dal van de riviervlakte (rechter-

De zee reikte 5000 jaar terug tot aan de voet van heuvel waarop Troje lag